

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

© 2014 ХАУСТОВА В. Є., ГОРБАТОВА Є. Ф.

УДК 338.22

Хаустова В. Є., Горбатова Є. Ф.

Оцінка якості цільових програм розвитку туристичної галузі в регіонах України

Метою статті є розробка методичного підходу до оцінки якості цільових програм розвитку туристичної галузі в регіонах України та проведення на його базі відповідного дослідження. Для досягнення мети статті проаналізовано існуючі методичні підходи до оцінки якості цільових програм у різних галузях економіки, визначено їх недоліки та переваги. На базі проведеного аналізу розроблено модель оцінки якості програм розвитку туристичної галузі в регіонах України, що дозволяє нівелювати недоліки існуючих підходів. Оцінку якості програм згідно із запропонованим підходом запропоновано здійснювати за допомогою інтегрального показника, до складу якого входять такі компоненти: доцільність, узгодженість по рівням ієрархії, структурна відповідність, наукова обґрунтованість, практична реалізованість, змістовність. У свою чергу, кожна з компонент оцінюється за допомогою відповідних критеріїв (часткових показників). На основі розробленого підходу проведено оцінку якості програм розвитку туристичної галузі в регіонах України.

Ключові слова: цільова програма, оцінка, якість, туристична галузь, регіон

Рис.: 3. **Табл.:** 10. **Бібл.:** 55.

Хаустова Вікторія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, відділ інноваційного розвитку та конкурентоспроможності, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Email: x_river@mail.ru

Горбатова Євгенія Федорівна – здобувач, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 338.22

UDC 338.22

Хаустова В.Е., Горбатова Е. Ф. Оценка качества целевых программ развития туристической отрасли в регионах Украины

Целью статьи является разработка методического подхода к оценке качества целевых программ развития туристической отрасли в регионах Украины и проведение на его базе соответствующего исследования. Для достижения цели статьи проанализированы существующие методические подходы к оценке качества целевых программ в различных отраслях экономики, определены их недостатки и преимущества. На базе проведенного анализа разработана модель оценки качества программ развития туристической отрасли в регионах Украины, позволяющая нивелировать недостатки существующих подходов. Оценку качества программ согласно предложенному подходу предложено осуществлять с помощью интегрального показателя, в состав которого входят следующие компоненты: целесообразность, согласованность по уровням иерархии, структурное соответствие, научная обоснованность, практическая реализуемость, содержательность. В свою очередь, каждая из компонент оценивается с помощью соответствующих критериев (частных показателей). На основе разработанного подхода проведена оценка качества программ развития туристической отрасли в регионах Украины.

Ключевые слова: целевая программа, оценка, качество, туристическая отрасль, регион

Рис.: 3. **Табл.:** 10. **Библ.:** 55.

Хаустова Виктория Евгеньевна – кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник, отдел инновационного развития и конкурентоспособности, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Email: x_river@mail.ru

Горбатова Евгения Федоровна – соискатель, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

Khaustova V. Ye., Gorbatova Ye. F. Estimating the Quality of Programs for Development of Tourism Industry in the Regions of Ukraine

The article is aimed to work out a methodical approach to estimate the quality of target programs for development of tourism industry in the regions of Ukraine, and to conduct a corresponding study on the basis of the elaborated approach. In order to achieve the article's objective, the existing methodical approaches to estimating the quality of specific programs in the various sectors of the economy were analyzed, their disadvantages and advantages were determined. On the basis of the conducted analysis, a model for estimating the quality of the target programs for development of tourism industry in the regions of Ukraine was developed, which allows to level the inadequacies of the existing approaches. In accordance with the proposed approach, has been suggested that estimation of programs' quality is carried out by the integral indicator, which comprises the following components: expediency, coherence in levels of the hierarchy, structural correspondence, scientific validity, feasibility, informativeness. In turn, each component is estimated by means of the relevant criteria (partial indicators). On the basis of the elaborated approach, quality of programs for development of tourism industry in the regions of Ukraine has been estimated.

Keywords: target program, estimation, quality, tourism industry, region

Pic.: 3. **Tabl.:** 10. **Bibl.:** 55.

Khaustova Viktoriia Ye. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow, Department of Innovative Development and Competitiveness, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Email: x_river@mail.ru

Gorbatova Yevgeniia F. – Applicant, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

В умовах ринкових відносин та нестабільних економічних процесів, що накопичилися у національному господарстві України, дієвим механізмом державної підтримки галузі туризму може стати застосування програмно-цільового методу.

Застосування програмно-цільових методів є ефективним заходом вирішення складних державних і регіональних проблем, насамперед, за рахунок гнучкої постановки цілей і завдань реалізації програми, кількісного і якісного визначення проблеми; здійснення розрахунку потрібних ресурсів, а також джерел покриття потреби в них; знаходження ефективного алгоритму реалізації програмних заходів [1].

Ключовою категорією, яка визначає сутність програмно-цільового підходу, є «програма», яка в широкому розумінні є «комплексом заходів щодо реалізації стратегії» [2].

В той же час «програмування – це процес орієнтації економіки з боку держави шляхом регулярного й комплексного впливу на її структуру згідно з варіантом соціально-економічного розвитку в рамках ринкового механізму» [3].

Значний внесок у розв'язання питань, пов'язаних з програмно-цільовим плануванням та управлінням, зробили такі вчені, як: О. Амоша [4], М. Азаров [5], В. Геєць [4], Д. Зубаков [6], М. Кизим [7], А. Кисельников [8], В. Кондратьєв [9], Б. Мільнер [10, 11], Б. Райзберг [12], Ф. Ярошенко [5], І. Макаров [13], М. Долішній [14, 15], М. Махотаєва [16] та інші автори. Проте, досить багато аспектів даної проблеми залишилися недостатньо освітленими та такими, що потребують проведення подальших досліджень. Серед них й оцінка якості цільових програм розвитку по галузях народного господарства.

Отже, метою даної статті є розробка методичного підходу до оцінки якості цільових програм розвитку туристичної галузі в регіонах України та проведення на його базі відповідного дослідження.

Аналіз теоретичних та методологічних основ програмно-цільового планування свідчить про те, що вчені пропонують різні визначення цього поняття з несуттєвими відмінностями.

В табл. 1 наведені трактування основних категорій програмно-цільового підходу вітчизняними та закордонними вченими.

Таблиця 1

Визначення основних категорій програмно-цільового підходу, що досліджувалися вітчизняними та закордонними вченими

Автор (и) / Джерело	Сутність поняття
1	2
М. Азаров, Ф. Ярошенко, О. Амоша [5]	Програма – це установлення певної послідовності етапів, порядку й механізмів управління процесом послідовного досягнення мети рішення проблеми
В. Бесєдіна, І. Богдан, Л. Варениченко [17]	Державна цільова програма тлумачиться як затверджений нормативно-правовим актом України цілісний документ, що визначає стратегію рішення соціально-економічних, екологічних, науково-технічних, оборонних, національно-культурних й інших проблем суспільного значення і включає комплекс взаємозалежних заходів і завдань (цільових проектів), які спрямовані на досягнення конкретних кінцевих цілей, погоджених за строками їх виконання і складом виконавців, і реалізуються повністю або частково за рахунок коштів Державного бюджету
В. Генералов, М. Личагін [18]	Цільова комплексна програма – зв'язаний за ресурсами, виконавцями і строками здійснення комплекс соціально-економічних, виробничих, науково-технічних, організаційно-господарських та інших завдань і заходів, спрямованих на рішення важливої народногосподарської проблеми найбільш ефективним чином і у встановлений термін
О. Жуковський, В. Васильєв, Д. Штрейс [19]	Цільова програма – адресний, різного ступеня директивності документ, що містить систему погоджених за строками, ресурсами і виконавцями соціально-економічних, виробничих, фінансових, науково-дослідних, організаційно-господарських та інших заходів, що забезпечують досягнення поставленої мети найбільш ефективними шляхами й у встановлений термін
А. Кисельников [8]	Комплексна регіональна програма – зв'язаний за ресурсами, виконавцями і строкам завершення комплекс планованих заходів (соціально-економічних, виробничих, організаційних, науково-технічних та ін.), виконання яких повинне забезпечити своєчасну реалізацію встановлених цілей і пов'язане з важливими змінами існуючих пропорцій, структури і темпів розвитку певного регіону
Р. Кочкаров [20]	Цільова програма – основний інструмент програмно-цільового підходу
І. Макаров, В. Соколов, А. Абрамов [13]	Програмно-цільове планування – нова галузь, яка інтенсивно розвивається, де немає ще усталеної термінології і пропонують використовувати термін «цільова комплексна програма», вважаючи, що «цільова» підкреслює її орієнтацію на кінцевий результат, а «комплексна» – урахування всіх факторів, необхідних для досягнення мети
С. Мочерний [21]	Цільова програма визначається як об'єднаний єдиною метою, намічений для планомірного здійснення комплекс взаємозалежних завдань і адресних соціальних, економічних, наукових, науково-технічних і організаційних заходів

1	2
Є. Новиков [5]	Пропонує три основні критерії, які її характеризують: рівень нагальності задоволення потреби, комплексність проблеми, що характеризується кількістю областей (регіонів), які беруть участь у її вирішенні, повноту циклу вирішення проблем, що включає наукові дослідження, дослідно-конструкторські розробки тощо
Б. Райзберг, О. Лобко [12]	Цільова програма – сукупність намічених для планомірного проведення, погоджених за змістом, скоординованих у просторі і часі, забезпечених ресурсами заходів, спрямованих на рішення існуючої проблеми, що не може бути вирішена без концентрації зусиль і ресурсів для досягнення встановленої мети
О. Руднєва [22]	Цільова комплексна програма – узгоджений за ресурсами, виконавцями, часом виконання комплекс планових заходів, спрямований на рішення конкретної проблеми у встановлені строки, розробка (реалізація) якого пов'язана із тимчасовою концентрацією ряду функцій учасників цих процесів
Б. Чумаченко [23]	Програмно-цільове планування та управління народним господарством передбачає комплексну інтеграцію всіх ланок та елементів економіки для досягнення великомасштабних чітко окреслених цілей соціально-економічного розвитку, які забезпечують найбільш повне задоволення суспільних потреб

Дослідження точок зору вітчизняних і закордонних учених на трактування основних категорій програмно-цільового підходу, наведених у табл. 1, свідчить, що сутність програмно-цільового підходу полягає у вирішенні поставленої проблеми за допомогою запланованих заходів, які повинні мати чіткий адресний характер і бути забезпечені необхідними ресурсами.

Одним з гострих та недостатньо досліджених питань застосування програмно-цільового підходу є якість розроблених цільових програм та її оцінка.

Науковці пропонують різноманітні методичні підходи до оцінки якості цільових програм у різних галузях економіки.

Так, М. Кизим, І. Матюшенко та Н. Полтарак запропонували методику оцінки якості програм державної підтримки розвитку малого бізнесу за такими напрямками [7]: узгодженість із нормативними актами; структура, зміст і комплексність; якість; реалізованість (здатність вирішити проблеми, на які вона націлена).

Згідно з розробленою авторами методикою, оцінку якості програм пропонується здійснювати на основі застосування експертного методу «Дельфи», який оснований на експертних оцінках, що проводяться групою фахівців, та включає в себе проведення експертного опитування у п'ять етапів: формування робочої групи, формування експертної групи, проведення опитувань експертів згідно з методикою, проведення експертизи, підведення підсумків, визначення результату.

Зазначимо, що, на наш погляд, даний методичний підхід до оцінки якості програм державної підтримки розвитку малого бізнесу, безумовно, здатний підвищити якість таких цільових програм, але й має деякі недоліки. Зокрема, методу «Дельфи» притаманний тривалий цикл проведення самої експертизи, що може призводити до психологічних труднощів у роботі експертів та до нестабільності їхнього складу. На кінцевий результат впливають лише експерти, а власне відкритої дискусії не відбувається. Існує також вірогідність поверхневого аналізу ситуації через бажання якомога скоріше відповісти на поставлену велику кількість питань. Крім того, зацікавлена особа може свідомо перевернути оцінку першого туру оцінювання.

П. Бернацький у своїй роботі [32] запропонував власну оцінку державних та регіональних програм у сфері профілактики та боротьби з корупцією.

Методика автора також передбачає оцінювати якість програми за такими напрямками: узгодженість із нормативними актами; структура, зміст і комплексність; якість, а також здатність вирішити проблеми (реалізованість), на які вона націлена [32].

На відміну від підходу, запропонованого попередньою групою авторів, методичний підхід до оцінки якості цільових програм профілактики правопорушень і боротьби з корупцією, запропонований автором [32], відрізняється, насамперед, складом критеріїв.

Автор пропонує оцінювати якість державних цільових програм за такими п'ятьма критеріями: цілісність; узгодженість; структурна відповідність; наукова обґрунтованість; практична реалізованість.

Висновки щодо оцінки якості програм П. Бернацький пропонує робити за допомогою шкали, розробленої на основі закону Фібоначчі [33; 34].

Запропонований П. Бернацьким [32] методичний підхід до оцінки державних програм профілактики та боротьби з корупцією також, на наш погляд, має деякі недоліки, серед основних слід відмітити такі:

- відсутнє пояснення щодо процедури відбору експертів, адже від якості, компетентності та професійності їх складу залежить точність та обґрунтованість прогнозу;
- важко погодитися із запропонованою автором двобальною шкалою оцінки, адже у деяких випадках можливі і навіть важливі для диференціації проміжні варіанти (наприклад, лише частина завдань національної програми відповідає завданням стратегії національної безпеки України).

Серед недоліків запропонованої методики оцінки якості програм профілактики злочинності та боротьби з корупцією слід зазначити також те, що вона спирається лише на якісні оцінки, отримувани за методом «Дельфи». Надаючи можливість оцінити цілісність, узгодженість, обґрунтованість і реалізованість програми, така методика не дозволяє визначити її ефективність і результативність,

що стало б у нагоді при порівнянні альтернативних варіантів програми на стадії вибору і затвердження варіанту, при визначенні ступеня прогресивності програми порівняно з програмами минулих періодів, а також при між-регіональних порівняннях. А отже, запропоновану методику доцільно було б доповнити оцінкою прогнозованих результатів реалізації програми профілактики злочин-

ності та боротьби з корупцією як в абсолютному виразі, так і в порівнянні з витратами на реалізацію програми [14; 15; 35; 36].

Виходячи з наведеного вище аналізу, було розроблено *модель оцінки якості програм розвитку туристичної галузі в регіонах України*, що дозволяє нівелювати вказані недоліки (рис. 1).

Рис. 1. Модель оцінки якості програм розвитку туристичної галузі в регіонах України

Згідно з рис. 1, оцінка якості державних цільових програм розвитку туристичної галузі в областях України здійснюватиметься за такими критеріями:

1. Доцільність.
2. Узгодженість по рівням ієрархії.
3. Структурна відповідність.
4. Наукова обґрунтованість.
5. Практична реалізованість.
6. Змістовність.

Відповідно до рис. 1, першим етапом оцінки якості регіональних програм розвитку туристичної галузі є оцінка програм за їх доцільністю.

Основним документом для такої оцінки є «Стратегія регіонального розвитку України на період до 2015 року» [37], яка виділяє пріоритети розвитку кожного з регіонів України.

Якщо відповідний регіон є у пріоритетах Стратегії регіонального розвитку України, то він отримує 2 бали, якщо ні, – то 1. Оцінювання регіональних програм за доцільністю проводиться відповідно до табл. 2.

Другим етапом оцінки якості регіональних програм розвитку туристичної галузі є їх оцінка за узгодженістю за рівнями ієрархії. Оцінка програм за узгодженістю здійснюється шляхом виявлення відповідності кожної окремої регіональної програми цілям та завданням «Стратегії розвитку туризму і курортів» [38] та «Концепції Державної

цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 рр.» [39].

Таблиця 2

Оцінка програм за доцільністю

Оцінка	Кількість отриманих балів
Не відповідає	1
Відповідає	2

Отже, якщо мета, завдання та пріоритети окремої регіональної програми розвитку туристичної галузі відповідають меті, завданням та пріоритетам, встановленим стратегією [38] та концепцією [39], то така програма отримує 2 бали. Відповідно, якщо не відповідає по якомусь з зазначених критеріїв, – то отримує 1 бал.

За структурною відповідністю пропонується проводити експертизу регіональних програм розвитку туристичної галузі за дев'ятьма критеріями:

1. Оцінка стану (характеристика та аналіз стану, структури, потенціалу, економічних і соціальних процесів).
2. Визначення проблем(и) та їх характеристика (аналіз причин виникнення проблем, обґрунтування необхідності їх вирішення за допомогою цільових програм).

3. Наявність визначення мети програми.
4. Наявність переліку завдань.
5. Наявність пріоритетів.
6. Перелік заходів програми.
7. Наявність розрахунку ресурсного забезпечення програми (фінансові обсяги, джерела, строки виділення та витрат ресурсів, оцінка реальних можливостей ресурсного забезпечення).
8. Наявність очікуваних результатів виконання програми.
9. Контроль за виконанням програми (форми та методи, органи управління, їх функції та способи контролю).

На етапі оцінки програм розвитку туристичної галузі за структурною відповідністю експерти оцінюють наяв-

ність структурної частини у програмі. Якщо за визначеним критерієм програма не містить частини, відповідної критерію, то така програма повинна отримати 1 бал. Якщо за обраним критерієм програма містить відповідну частину, вона отримує 2 бали.

На четвертому етапі експертної оцінки програм розвитку туристичної галузі здійснюється оцінка програм за науковою обґрунтованістю (рис. 2), яка включає до себе чотири критерії, сформовані відповідно до принципів програмно-цільового методу:

1. Оцінка стану.
2. Діагностика проблем розвитку туризму в регіоні.
3. Визначення пріоритетів та проблем, що вирішує програма.
4. Прогнозний характер очікуваних результатів.

Рис. 2. Структура оцінки державних програм розвитку туристичної галузі за науковою обґрунтованістю

Зі змісту рис. 2 випливає, що першим критерієм оцінки програм розвитку туристичної галузі за науковою обґрунтованістю є критерій «оцінка стану». Перший варіант цього критерію передбачає аналіз основних статистичних показників та їх динаміку у порівнянні із аналогічними показниками інших областей України, де також існують програми розвитку туристичної галузі. Такий аналіз не є глибоким та не висвітлює специфіки його розвитку і проблему, тому такий програмі буде присвоєно 1 бал. І, навпаки, програма, яка за даним критерієм містить ґрунтовний аналіз результатів дії попередніх програм, у розрахунках використовуються економіко-математичні методи та запропоновані різноманітні види аналізу, зроблено акцент на

проблемні питання розвитку галузі в регіоні, – то така програма отримує два бали.

За другим критерієм «Діагностика проблем розвитку туризму в регіоні», якщо формулювання проблем, вирішення яких повинно реалізувати поставлені завдання державної програми, нечітке, не має логіки та послідовності, – то така програма отримує один бал. Якщо ж програма включає до себе чітко встановлені проблеми, вони обґрунтовані, виходячи з проведеного аналізу причин їх виникнення, відповідають принципам програмно-цільовому підходу, простежується взаємозв'язок «проблема → мета → задача», – то така програма отримує два бали.

За третім критерієм «Визначення пріоритетів та завдань, що вирішує програма», якщо програма, пріоритети якої сформульовано чітко, вони мають аргументацію та обґрунтування, пов'язані з визначеними проблемами, – то вона має отримати 2 бали. Програмі, пріоритети або завдання якої сформульовані нечітко та не аргументовано, не висвітлюють погодженість з виявленими проблемами, буде присуджено один бал.

Четвертим критерієм етапу оцінки програм за науковою обґрунтованістю є критерій «Прогнозний характер очікуваних результатів». Якщо в програмі наявні не тільки кількісні, а й якісні показники оцінки її результатів, то вона отримує 2 бали. І, навпаки, якщо ні, – то один бал.

П'ятим етапом оцінки якості програм розвитку туристичної галузі є оцінка за практичною реалізованістю, де пропонується проводити оцінювання програм за методикою, основою якої є їх оцінка за п'ятьма критеріями (рис. 3).

Відповідно до рис. 3, реалізованість програм розвитку туристичної галузі оцінюється за п'ятьма критеріями:

- перший критерій – наявність конкретних заходів щодо реалізації програми, якщо у програмі вони наведені, то вона отримує 2 бали, якщо ні – 1 бал;
- другий критерій – наявність відповідальних виконавців, якщо в програмі представлено перелік виконавців, їх функції, форми контролю та відповідальність, то програма отримує два бали, якщо ні – один бал;
- третій критерій – термін виконання, у програмі наведено конкретні терміни для виконання окремих розділів та всієї програми, програма отримує 2 бали, якщо ні – 1 бал;

- четвертий критерій – реальність передбачених у програмі джерел її фінансування. Якщо визначене джерело фінансування є, на думку експертів, реальним, програма, що аналізується, отримує 2 бали; якщо, за висновком експертів, джерело не є реальним – 1 бал.

Шостим етапом оцінки якості програм розвитку туристичної галузі є оцінка за змістовністю, де пропонується проводити оцінювання програм за допомогою одного критерію, – це наявність конкретних діючих проектів з розвитку туристичної сфери в регіонах або реально існуючих об'єктів.

Так, якщо в регіоні є реально існуючий об'єкт туристичної інфраструктури, який було реалізовано в рамках певної програми розвитку галузі, – то такий регіон отримує 2 бали. І, навпаки, якщо ні, – то один бал.

Отже, запропонований методичний підхід до оцінки якості цільових програм розвитку туристичної галузі в Україні суттєво відрізняється від існуючих підходів в оцінці програм розвитку інших галузей, насамперед, компонентним складом та його наповненістю за кількістю критеріїв, що має дозволити більш критично оцінити кожну з існуючих в регіонах програм.

Відповідно до викладених вище методичних положень було проведено оцінку якості програм розвитку туристичної галузі в регіонах України.

Базою дослідження стануть чинні регіональні програми розвитку туристичної галузі в Україні (табл. 3).

Подібні документи в інших областях України знаходяться на стадії обговорення, підготовки і мають статус проекту [40 – 42]. В деяких регіонах вони взагалі відсутні або втратили свою чинність.

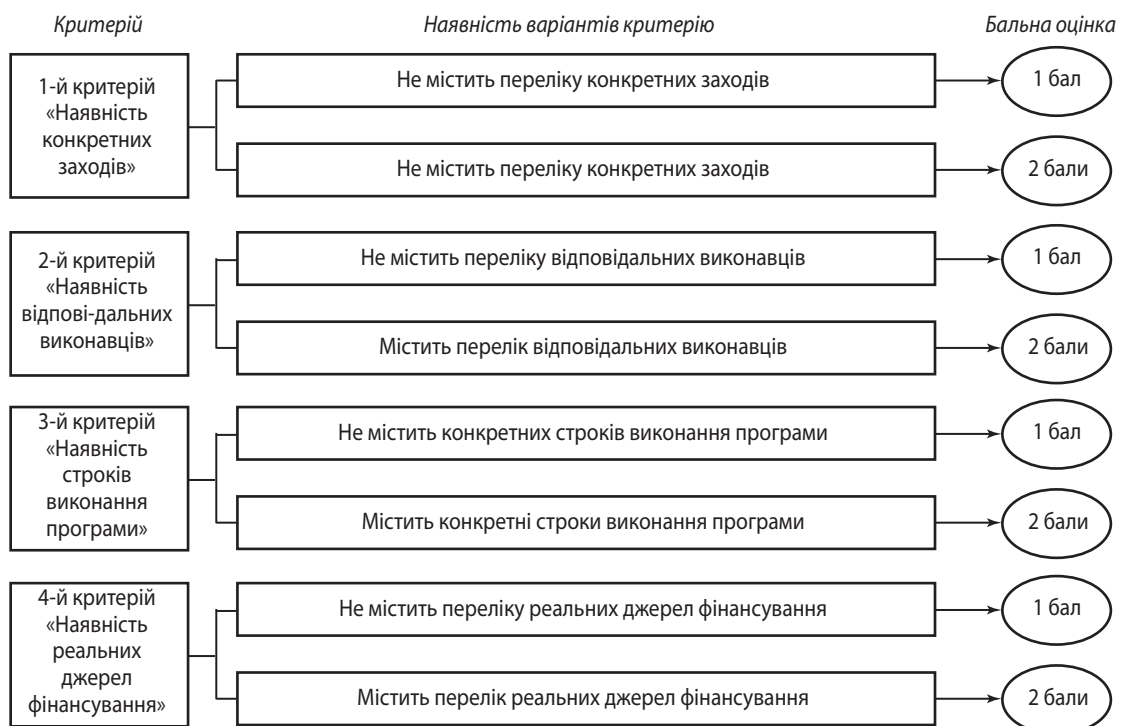

Рис. 3. Структура оцінки державних програм розвитку туристичної галузі за практичною реалізованістю

Перелік діючих регіональних програм розвитку туризму і курортів (станом на 2013 рік)

Область	Назва документу	Орган затвердження	Термін дії
Закарпатська	Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2011 – 2015 роки	Розпорядження голови Закарпатської облдержадміністрації від 21.12.2010 р. №826	2011-2015
Запорізька	Програма розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2011 – 2015 роки	Рішення сесії обласної ради від 23.12.2010 р. № 14	2011-2015
Львівська	Програма розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011 – 2013 роки	Рішення сесії обласної ради від 24.05.2011 р. № 136	2011-2013
Івано-Франківська	Регіональна цільова програма розвитку туризму в області на 2011 – 2015 роки	Рішення сесії обласної ради від 24.03.2011 р. № 74-4/2011	2011-2015
Одеська	Програма розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011 – 2015 роки	Рішення сесії обласної ради від 26.08.2011 р. № 204-VI	2011-2015
Полтавська	Обласна програма розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки	Рішення IV сесії обласної ради VI скликання від 30.03.2011 р.	2011-2015
Рівненська	Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2011–2015 роки	Рішення VI сесії обласної ради IV скликання від 04 березня 2011 року № 146	2011-2015
Сумська	Програма розвитку туризму в області на 2011 – 2015 роки	Розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації №199 від 22.03.2011 р.	2011-2015
Херсонська	Обласна програма розвитку туризму та курортів на 2011–2015 роки	Рішення VII сесії обласної ради VI скликання від 01.07.11 р. № 216	2011-2015
Черкаська	Проект програми розвитку туризму в Черкаській області на 2012 – 2020 роки	Запропонований до затвердження	2012-2020

Здійснено на першому етапі оцінку якості регіональних програм розвитку туристичної галузі за їх доцільністю.

У затвердженій Кабінетом Міністрів України «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» визначено пріоритетні напрями розвитку регіонів [37].

Розглянемо, яким саме областям України з боку держави було приділено найбільше уваги стосовно розвитку туристичної галузі (табл. 4).

З табл. 4 видно, що, згідно з «Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 року», доцільним є розвиток курортно-рекреаційної сфери (комплексу) у Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Івано-Франківській, Одеській та Херсонській областях. Отже, ці регіони країни, згідно з методикою оцінки, отримують 2 бали.

Розвиток туризму не є пріоритетним згідно зі Стратегією у таких регіонах, як Полтавська, Рівненська, Сумська та Черкаська області, які відповідно отримують 1 бал.

Слід відзначити, що АР Крим на даний час не має програми розвитку туристичної галузі у регіоні. Розроблено «Програму розвитку та реформування рекреаційного комплексу Автономної Республіки Крим на 2012 – 2013 роки» [43], яка охоплює більш вузьке коло питань в відміню від профільних програм розвитку туризму в інших регіонах. Тому вона не буде брати участі в оцінці якості регіональних програм розвитку туристичної галузі.

Другим етапом оцінки якості регіональних програм розвитку туристичної галузі є їх оцінка за узгодженістю за рівнями ієрархії (табл. 5).

З табл. 5 випливає, що всі регіональні програм розвитку туристичної галузі в Україні, окрім Запорізької, відповідають цілям та завданням «Стратегії розвитку туризму і курортів» [54] та «Концепції Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 рр.» [39].

Зміст та перелік завдань Львівської, Івано-Франківської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Херсонської та Черкаської областей України відповідають основним завданням документів [39; 54]. В інших областях України розробники приділили недостатньо уваги не тільки переліку завдань у своєму регіоні, а й його змістовній частині.

Програма Запорізької області фні за метою, ані за своїми завданнями не відповідає цілям та основним завданням наведеним вище документам.

Також слід відмітити, що в програмах Львівської, Івано-Франківської, Полтавської, Рівненської, Сумської та Херсонської областей визначені пріоритети або пріоритетні завдання, які теж відповідають більшості завдань, поставлених у «Стратегії розвитку туризму і курортів» [39].

На третьому етапі здійснено згідно з методикою оцінку державних програм розвитку туристичної галузі в областях України за структурною відповідністю (результати подано у табл. 6).

Таблиця 4

Пріоритетні напрями розвитку регіонів на період до 2015 року [37]

Область	Найменування напрямку
Автономна Республіка Крим	Розвиток курортно-рекреаційної сфери
Закарпатська	Розвиток туристичної та курортно-рекреаційної сфери
Запорізька	Розвиток курортно-рекреаційної сфери
Львівська	Розвиток курортно-рекреаційної сфери
Івано-Франківська	Розвиток туристично-комплексу (в тому числі зеленого сільського туризму)
Одеська	Розвиток курортно-рекреаційної сфери
Полтавська	Розвиток високотехнологічного Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури Розвиток нафтогазопромислового виробництва повного циклу Розвиток високопродуктивного екологічно чистого агропромислового виробництва
Рівненська	Технологічне оновлення промисловості будівельних матеріалів, лісгосподарського комплексу Розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури. Розвиток галузі зв'язку та телекомунікацій Впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій Ліквідація наслідків аварії на Чорнобильській АЕС
Сумська	Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості Розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури Впровадження ресурсо- й енергозберігаючих технологій Розвиток прикордонного співробітництва
Херсонська	Розвиток туристично-рекреаційного комплексу
Черкаська	Розвиток високопродуктивного агропромислового комплексу Розвиток високотехнологічного машинобудування Реструктуризація хімічної промисловості Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури. Розвиток логістики, зв'язку і телекомунікацій

Таблиця 5

Оцінка регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за компонентою «Узгодженість»

Програми	Критерії		Оцінка
	Мета	Завдання	
Закарпатська [44]	2	1	1,5
Запорізька [45]	1	1	1,0
Львівська [46]	2	2	2,0
Івано-Франківська [47]	2	2	2,0
Одеська [48]	2	2	2,0
Полтавська [49]	2	2	2,0
Рівненська [50]	2	2	2,0
Сумська [51]	2	2	2,0
Херсонська [52]	2	2	2,0
Черкаська [53]	2	2	2,0

Виходячи з табл. 6, оцінку програм розвитку туристичної галузі за структурною відповідністю в регіонах України можна охарактеризувати таким чином:

- за критерієм «Оцінка стану програми» в усіх програмах регіонів України, окрім Запорізького, було здійснено характеристику та аналіз стану, структури, потенціалу, економічних і соціальних процесів;
- в усіх досліджених регіональних програмах її розроблявачами було наведено мету та завдання відповідної програми; в усіх програмах присутні заходи та контроль над їх виконанням, а також наявне ресурсне забезпечення.
- у таких регіонах, як Львівський, Івано-Франківський, Одеський, Сумський та Херсонський, визначено проблеми, проаналізовано причини їх виникнення, обґрунтовано необхідність їх вирішення за допомогою цільових програм;
- за критерієм «Пріоритети» було виявлено їх відсутність у програмах Закарпатської, Запорізької, Одеської та Черкаської областей;

- за критерієм «Очікувані результати» переважна більшість регіональних програм передбачала фінансування з різних джерел, не заборонених законодавством.

На четвертому етапі проводиться оцінка державних програм розвитку туристичної галузі в областях України за науковою обґрунтованістю (табл. 7).

З табл. 7 видно, що за оцінкою програм розвитку туристичної галузі в областях України за науковою обґрунтованістю найкращих результатів досягли Львівська, Івано-Франківська, Одеська та Черкаська (вони набрали 7 балів з 8-ми можливих). Другий результат отримали Полтавська, Сумська та Херсонська області (по 1 балу за перші два критерії, та по 2 бали – за третій та четвертий). Най-

Таблиця 6

Оцінка регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за компонентою «Структурна відповідність»

Програми	Критерії									Оцінка
	Оцінка стану	Визначення проблеми	Мета	Завдання	Пріоритети	Заходи	Ресурсне забезпечення	Очікувані результати	Контроль	
Закарпатська [44]	2	1	2	2	1	2	2	2	2	1,78
Запорізька [45]	1	1	2	2	1	2	2	1	2	1,56
Львівська [46]	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2,00
Івано-Франківська [47]	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2,00
Одеська [48]	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1,89
Полтавська [49]	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1,89
Рівненська [50]	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1,78
Сумська [51]	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2,00
Херсонська [52]	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2,00
Черкаська [53]	2	1	2	2	1	2	2	2	2	1,78

Таблиця 7

Оцінка регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за компонентою «Наукова обґрунтованість»

Програми	Критерії				Оцінка
	Оцінка стану	Діагностика проблем розвитку туризму	Визначення пріоритетів та завдань, що вирішує програма	Прогнозний характер очікуваних результатів	
Закарпатська [44]	1	2	1	1	1,25
Запорізька [45]	1	1	1	1	1,00
Львівська [46]	2	2	2	1	1,75
Івано-Франківська [47]	2	2	2	1	1,75
Одеська [48]	2	2	2	1	1,75
Полтавська [49]	1	1	2	2	1,50
Рівненська [50]	1	1	2	1	1,25
Сумська [51]	1	2	2	1	1,50
Херсонська [52]	1	2	2	1	1,50
Черкаська [53]	2	1	2	2	1,75

гірший результат показала Запорізька область – за кожним критерієм оцінки вона отримала лише 1 бал.

Загалом, розглядаючи критерії оцінки регіональних програм розвитку туристичної галузі, то за першим критерієм лідерами виявилися ті ж регіони, що і за загальною оцінкою. Саме у програмах цих регіонів, хоча і з мінімальним насиченням, але простежувалося використання видів аналізу, пропонувалися розрахунки окремих показників, висвітлювалися проблемні питання розвитку галузі в регіоні.

За другим критерієм «діагностика проблем розвитку» було чітко наведено проблеми, які запропоновано до вирішення розроблювачами Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Сумської та Херсонської областей.

Третій критерій виявив, що серед переважної більшості регіонів у програмі наводилося визначення чітких та аргументованих пріоритетів її розвитку.

За четвертим критерієм, лише два регіони України (Полтавський та Черкаський) мали у своїх програмах кількісні та якісні показники оцінки її результатів. Інші вісім регіонів взагалі не визначили у своїх програмах кількісної оцінки та не мають прогнозного характеру результатів.

Наведемо у табл. 8, як це пропонує наступний етап, результати оцінки регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за практичною реалізованістю.

Таблиця 8

Оцінка регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за компонентою «Практична реалізованість»

Програми	Критерії				Оцінка
	Наявність конкретних заходів	Наявність відповідальних виконавців	Наявність строків виконання програми	Наявність реальних джерел фінансування	
Закарпатська [44]	2	2	2	2	2,0
Запорізька [45]	2	2	2	2	2,0
Львівська [46]	2	2	2	2	2,0
Івано-Франківська [47]	2	2	2	2	2,0
Одеська [48]	2	2	2	2	2,0
Полтавська [49]	2	2	2	2	2,0
Рівненська [50]	2	2	2	1	1,75
Сумська [51]	2	2	2	2	2,0
Херсонська [52]	2	2	2	2	2,0
Черкаська [53]	2	2	2	2	2,0

З результатів даних табл. 8 видно, що першими трьома критеріями оцінки регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за практичною реалізованістю абсолютно всі регіони, що було досліджено, мають у своїх наявних матеріалах перелік:

- конкретних заходів;
- відповідальних виконавців;
- містять конкретні строки виконання програми.

За четвертим критерієм лише Рівненська область не мала у своїй програмі розвитку туристичної галузі переліку реальних джерел фінансування.

Отже, можна стверджувати, що всі регіони України мають високу оцінку програм розвитку туристичної галузі.

На шостому етапі оцінки якості програм розвитку туристичної галузі пропонується її здійснення за змістовністю (табл. 9).

З даних табл. 9 випливає, що серед усіх регіонів України лише в Івано-Франківській області реалізуються та впроваджуються конкретні проекти в туристичній галузі. Передбачається реалізація «Проекту розвитку комп-

лексної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Скелі Довбуша» як об'єкта туристичної інфраструктури та створення центру міжнародного туризму «Карпатський сфінкс», але на це не закладені гроші в бюджеті області [55].

В усіх інших регіонах України проекти розвитку туристичної галузі знаходяться на стадії розроблення та впровадження, а також не мають зазначених конкретних обсягів фінансування та термінів виконання, тому й отримали найнижчу бальну оцінку.

За результатами проведення шести етапів оцінки програм розвитку туристичної галузі за допомогою середньоарифметичної визначено їх загальну інтегральну оцінку якості (табл. 10).

Отже, за результатами інтегральної оцінки якості регіональних цільових програм розвитку туристичної галузі в Україні можна стверджувати таке: найбільш якісно сформовані відповідні цільові програми у Івано-Франківській – 1,958 (1-е місце), Львівській – 1,792 (2-е місце) та Одеській – 1,773 (3-тє місце) областях, а найменш якісно у Запо-

Таблиця 9

Оцінка регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні за компонентою «Змістовність»

Програми	Критерій	Оцінка
	Наявність конкретних проектів	
Закарпатська [44]	1	1
Запорізька [45]	1	1
Львівська [46]	1	1
Івано-Франківська [47]	2	2
Одеська [48]	1	1
Полтавська [49]	1	1
Рівненська [50]	1	1
Сумська [51]	1	1
Херсонська [52]	1	1
Черкаська [53]	1	1

різькій – 1,427 (10-е місце), Рівненській – 1,463 (9-е місце) та Полтавській – 1,565 (8-е місце) областях.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Найбільш дієвим механізмом вирішення нагальних проблем у регіонах країни є програмно-цільовий підхід, який полягає у їх вирішенні за допомогою запланованих заходів, які мають чіт-

кий адресний характер і забезпечені необхідними ресурсами.

2. Інструментом реалізації програмно-цільового підходу є відповідні цільові програми, які стосовно до туристичної галузі слід класифікувати за такими ознаками: роллю в управлінні економікою, видами цілей, способами дії, строком реалізації, рівнем приналежності.
3. Для того щоб цільова програма, у тому числі й у туристичній галузі, мала дієвий характер, вона повинна бути якісно сформована. Для цього пропонується використовувати методичний підхід, який забезпечує оцінку якості цільових програм розвитку туристичної галузі в регіонах України.

Оцінка якості цих програм згідно з розробленим підходом здійснюється за допомогою інтегрального показника, у склад якого входять такі компоненти: доцільність, узгодженість по рівням ієрархії, структурна відповідність, наукова обґрунтованість, практична реалізованість, змістовність. У свою чергу, кожна з компонент оцінюється за допомогою відповідних критеріїв (часткових показників).

4. Оцінка якості цільових регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні, за допомогою запропонованого методичного підходу, свідчить, що найбільш якісно сформовані відповідні цільові програми в Івано-Франківській, Львівській, Одеській областях, а найменш якісно – в Запорізькій, Рівненській та Полтавській областях.

Таблиця 10

Інтегральна оцінка якості регіональних програм розвитку туристичної галузі в Україні

Програми	Компоненти						Інтегральна оцінка	Ранг
	Доцільність	Узгодженість по рівням ієрархії	Структурна відповідність	Наукова обґрунтованість	Практична реалізованість	Змістовність		
Закарпатська [44]	2	1,5	1,78	1,25	2,0	1	1,588	5–6
Запорізька [45]	2	1,0	1,56	1,00	2,0	1	1,427	10
Львівська [46]	2	2,0	2,00	1,75	2,0	1	1,792	2
Івано-Франківська [47]	2	2,0	2,00	1,75	2,0	2	1,958	1
Одеська [48]	2	2,0	1,89	1,75	2,0	1	1,773	3
Полтавська [49]	1	2,0	1,89	1,50	2,0	1	1,565	8
Рівненська [50]	1	2,0	1,78	1,25	1,75	1	1,463	9
Сумська [51]	1	2,0	2,00	1,50	2,0	1	1,583	7
Херсонська [52]	2	2,0	2,00	1,50	2,0	1	1,750	4
Черкаська [53]	1	2,0	1,78	1,75	2,0	1	1,588	5–6

ЛІТЕРАТУРА

1. Долішній М. Ринкові механізми регіонального управління / М. Долішній, О. Мошенець // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 7 – 17.

2. Жуковский А. И. Разработка, реализация и оценка региональных целевых программ (На основе Канадского опыта) / А. И. Жуковский, В. С. Васильев, Д. С. Штрейш; [под общ. ред. С. Ю. Фабричного]. – Оттава – Москва – Великий Новгород, 2006. – 175 с.

3. Рукавишников В. О. Факторная модель структуры общественного мнения и проблемы экологии в современной России / В. О. Рукавишников // Социологические исследования. – 1992. – № 12. – С. 58 – 71.
4. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / В. М. Геєць, О. І. Амоша, Т. І. Приходько, В. П. Александрова, В. В. Близнюк; [ред. В. М. Геєць]. – К.: Наукова думка, 2008. – 384 с.
5. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Амоша (кер. авт. кол.). – Т. 4. – К.: НДФІ, 2004. – 368 с.
6. Зубаков В. Д. Программно-целевое планирование / В. Д. Зубаков, Г. С. Гладков; [ред. проф. В. Д. Зубакова]. – М.: Советское радио, 1980. – 48 с.
7. Кизим М. О. Оцінка якості цільових програм державної підтримки розвитку малого бізнесу: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко, Н. І. Полтарак. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2009. – 328 с.
8. Кисельников А. А. Моделирование структуры и процесса реализации комплексных региональных программ / А. А. Кисельников. – Новосибирск: Наука, 1984. – 176 с.
9. Кондратьев В. В. Технологии формирования целевых программ. Структурное описание / В. В. Кондратьев, Н. А. Кузнецов, В. П. Филиппов. – М.: Препринт; Институт проблем управления, 1988. – 38 с.
10. Мильнер Б. З. Организация программно-целевого управления / Б. З. Мильнер. – М.: Наука, 1980. – 370 с.
11. Мильнер Б. З. Системный подход к организации управления / Б. З. Мильнер, Л. И. Евенко, В. С. Рапопорт. – М.: Экономика, 1983. – 224 с.
12. Райзберг Б. А. Программно-целевое планирование и управление: учебник / Б. А. Райзберг, А. Г. Лобко. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 428 с.
13. Макаров И. М. Целевые комплексные программы / И. М. Макаров, В. Б. Соколов, А. Л. Абрамов. – М.: Знание, 1980. – 136 с.
14. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ – ХХІ століть: нові пріоритети: монографія / М. І. Долішній. – К.: Наукова думка, 2006. – 520 с.
15. Долішній М. І. Регіональна політика: методологія, методи, практика / М. І. Долішній, П. Ю. Беленький, В. Я. Бідак. – Львів, 2001. – 714 с.
16. Махотаева М. Целевое управление социально-экономическими системами / М. Махотаева // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 12. – С. 8 – 18.
17. Прогнозування і розробка програм: метод. посібник / В. Ф. Бесєдіна, І. В. Богдан, Л. Л. Варениченко та ін.; [за ред. В. Ф. Бесєдіної]. – К.: Науковий світ, 2000. – 468 с.
18. Генералов В. В. Анализ программ государственной поддержки предпринимательства / В. В. Генералов, Н. В. Лычагин. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН; НГУ, 2004. – 48 с.
19. Жуковский А. И. Разработка, реализация и оценка региональных целевых программ (На основе Канадского опыта) / А. И. Жуковский, В. С. Васильев, Д. С. Штрейс; [под общ. ред. С. Ю. Фабричного]. – Оттава – Москва – Великий Новгород, 2006. – 175 с.
20. Кочкаров Р. А. Целевые программы: Инструментальная поддержка / Р. А. Кочкаров. – М.: Изд-во «Экономика», 2007. – 223 с.
21. Економічна енциклопедія: в 3 т. / [відп. ред. С. В. Мочерний]. – Тернопіль: Академія народного господарства, 2002. – Т. 3. – 2002. – 964 с.
22. Руднева Е. В. Целевые комплексные программы: организационно-экономический механизм / Е. В. Руднева. – М.: Наука, 1989. – 214 с.
23. Совершенствование методологии и практики программно-целевого планирования развития социалистической экономики / Под ред. Б. А. Чумаченко. – М.: МНИИПУ, 1986. – 131 с.
24. Кизим Н. А. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны: монография / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2007. – 204 с.
25. Лібанова Е. М. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: монографія / Е. М. Лібанова. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
26. Колесникова Л. А. Предпринимательство и малый бизнес в современном государстве: управление развитием / Л. А. Колесникова. – М.: Новый Логос, 2000.
27. Афанасьева Т. П. Анализ состояния внешней среды малого предпринимательства в России (на примере шести пилотных регионов) / Т. П. Афанасьева, В. В. Буев, Т. И. Пуденко. – М.: Автономная некоммерческая организация информационно-консультационный центр «БИЗНЕС-ТЕЗАУРУС», 2005. – 127 с.
28. Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку розробки регіональних програм, моніторингу і звітності про їх виконання: Наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 р. № 367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
29. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 161-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 25, ст. 352 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart76/idx76060.htm>
30. Про затвердження порядку розробки і виконання державних цільових програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=106-2007-%EF>
31. Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку розробки регіональних програм, моніторингу і звітності про їх виконання: Наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 р. № 367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
32. Кизим М. О. Забезпечення економічної безпеки України шляхом зниження рівня корупції: монографія / М. О. Кизим, П. Й. Бернацький, І. О. Губарєва. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2014. – 184 с.
33. Kosko B. Fuzzy cognitive maps / В. Kosko // International Journal of Man-Machine Studies. – 1986. – Vol. 1. – P. 65 – 75.
34. Structure of Decision. The Cognitive Maps of Political Elites / Ed. by R. Axelrod. – Princeton: Princeton University Press, 1976. – 405 p.
35. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / За заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
36. Новак І. М. Соціальний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій: монографія / І. М. Новак. – Донецьк; Київ, 2008. – 196 с.
37. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>
38. Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.08.2008 р. № 1088-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2008-%F0>
39. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/catalog/docs/00000410.doc>

40. Єрмаченко В. Є. Концептуальний підхід до аналізу конкурентоспроможності туристичної індустрії Харківського регіону / В. Є. Єрмаченко, Н. А. Дехтяр // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2009. – Ч. 3, Спецвипуск 28. – С. 26 – 35.

41. Єрмаченко В. Є. Створення інформаційного туристичного центру як елемент підвищення конкурентоспроможності регіону / В. Є. Єрмаченко, Н. А. Дехтяр // Соціально-економічне розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики : монографія / Под ред. Пономаренко В. С., Кизима Н. А., Раєвнєвої Е. В. – Х. : ІД «ИНЖЭК», 2010. – 344 с. – С. 325 – 340.

42. Пилипів В. В. Бюджетне фінансування соціально-економічного розвитку регіонів України / В. В. Пилипів; [під ред. Б. М. Данилишина]. – К. : РВПС України, 2007. – 225 с.

43. Програма розвитку та реформування рекреаційного комплексу Автономної Республіки Крим на 2012 – 2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.crimea.ua/textdoc/ua/6/act/631pr.pdf>

44. Про затвердження «Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2011 – 2015 роки» : Розпорядження Голови Закарпатської облдержадміністрації від 21.12.2010 р. № 826 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/ua/catalog/item/3899.htm?lightWords=%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83>

45. Про затвердження «Програми розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2011 – 2015 рр.» : Рішення сесії Запорізької обласної ради від 23.12.2010 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rada.zp.ua/sessia_out.php?145

46. Про затвердження «Програми розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011 – 2013 роки» : Рішення сесії Львівської обласної ради від 24.05.2011 р. № 136 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48

47. Про затвердження «Програми розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011 – 2015 роки» : Рішення сесії Одеської обласної ради від 26.08.2011 р. № 204-VI. З посиланнями на додатки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uspi.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&catid=90%3A7-&id=481%3A-----2011-2015-&Itemid=185&lang=ru

48. Про затвердження «Обласної програми розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки» : Рішення сесії Полтавської обласної ради від 30.03.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblrada.pl.ua/ses/6/4/3.pdf>

49. Про затвердження «Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2011 – 2015 роки» : Рішення сесії Рівненської обласної ради від 04.03.2011 р. № 146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblrada.rv.ua/rubric198/199/>

50. Про затвердження «Регіональної цільової програми розвитку туризму в області на 2011 – 2015 роки» : Рішення сесії Івано-Франківської обласної ради від 24.03.2011 р. № 74-4/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Rishennja/06_04/74-4.pdf

51. Про затвердження «Програми розвитку туризму в області на 2011 – 2015 роки» : Розпорядження Голови Сумської обласної державної адміністрації від 22.03.2011 р. № 199 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sm.gov.ua/data/docs/orders/2011/199.doc

52. Про затвердження «Обласної програми розвитку туризму та курортів на 2011 – 2015 роки» : Рішення сесії Херсонської обласної ради від 01.07.2011 р. № 216 [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.ks.ua/media/public/File/dod216-1.pdf>

53. Проект програми розвитку туризму в Черкаській області на 2012 – 2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : oblrada.ck.ua/docs/ses/2012/13/3_2.doc

54. Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.08.2008 р.

№ 1088-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2008-%F0>

55. Проект розвитку комплексної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Скелі Довбуша» та створення центру міжнародного туризму «Карпатський сфінкс» на території Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Rishennja/06_04/74-4.pdf

REFERENCES

Amosha, O. I. et al. Prohramno-tsil'ovyi metod u biudzhethnomu protsesi [Program Budgeting in the budget process]. Kyiv: NDFI, 2004.

Afanaseva, T. P., Buev, V. V., and Pudenko, T. I. Analiz sostoiianiia vneshney sredy malogo predprinimatelstva v Rossii (na primere shesti pilotnykh regionov) [Analysis of the state of the environment of small business in Russia (on the example of the six pilot areas)]. Moscow: BIZNES-TEZAVURUS, 2005.

Besiedina, V. F. et al. Prohnozuvannia i rozrobka prohram [Forecasting and development programs]. Kyiv: Naukovyi svit, 2000.

Dolishnii, M., and Moshenets, O. "Rynkovi mekhanizmy rehionalnoho upravlinnia" [Market mechanisms of regional management]. Rehionalna ekonomika, no. 1 (2001): 7-17.

Dolishnii, M. I. Rehionalna polityka na rubezhi XX - XXI stolit: novi priorityety [Regional policy in the late XX - XXI century: new priorities]. Kyiv: Naukova dumka, 2006.

Dolishnii, M. I., Bieliienkyi, P. Yu., and Bidak, V. Ya. Rehionalna polityka: metodolohiia, metody, praktyka [Regional policy: methodology, methods, practice]. Lviv, 2001.

Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy [State of regional development in Ukraine]. Kyiv: NISD, 2010.

Ekonomiczna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]. Ternopil: Akademiia narodnoho hospodarstva, 2002.

Generalov, V. V., and Lychagin, N. V. Analiz programm gosudarstvennoy podderzhki predprinimatelstva [Analysis of the programs state support of entrepreneurship]. Novosibirsk: IEOPP SO RAN; NGU, 2004.

Heiets, V. M. et al. Derzhavni tsil'ovi prohramy ta uporiadkuvannia prohramnoho protsesu v biudzhethnii sferi [The state target programs and streamline the programming process in the public sector]. Kyiv: Naukova dumka, 2008.

Kondratev, V. V., Kuznetsov, N. A., and Filippov, V. P. Tekhnologii formirovaniia tselevykh programm. Strukturnoe opisanie [Technology of formation programs. Structural description]. Moscow: Preprint; Institut problem upravleniia, 1988.

Kochkarov, R. A. Tselevye programy: Instrumentalnaia podderzhka [Targeted programs: Tool support]. Moscow: Ekonomika, 2007.

Kiselnikov, A. A. Modelirovanie struktury i protsessa realizatsii kompleksnykh regionalnykh programm [Modeling of the structure and the implementation of integrated regional programs]. Novosibirsk: Nauka, 1984.

Kizim, N. A., and Uzunov, V. V. Programmo-tselevoy podkhod k gosudarstvennomu upravleniiu sotsialnoy napriazhennosti v regionakh strany [Target-oriented approach to the governance of social tension in the country]. Kharkiv: INZhEK, 2007.

Kolesnikova, L. A. *Predprinimatelstvo i malyy biznes v sovremennom gosudarstve: upravlenie razvitiem* [Entrepreneurship and Small Business in the Modern State: management of development]. Moscow: Novyy Logos, 2000.

Kyzym, M. O., Bernatskiy, P. I., and Hubarieva, I. O. *Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy shliakhom znyzhennia rivnia koruptsii* [Ensuring economic security Ukraine by reducing corruption]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Kosko, B. "Fuzzy cognitive maps" *International Journal of Man-Machine Studies* vol. 1 (1986): 65-75.

Kyzym, M. O., Matiushenko, I. Yu., and Poltarak, N. I. *Otsinka yakosti tsilyovykh program derzhavnoi pidtrymky rozvytku maloho biznesu* [Quality assessment of targeted programs for state support of small business]. Kharkiv: INZhEK, 2009.

"Kontseptsiiia Derzhavnoi tsilyovoi prohramy rozvytku turizmu i kurortiv na 2011 - 2015 roky (Proekt)" [Concept of the National Program of Tourism and Resorts in 2011 - 2015 years (the Project)]. <http://www.tourism.gov.ua/catalog/docs/00000410.doc>

Libanova, E. M. *Liudskiy rozvytok rehioniv Ukrainy: analiz ta prohnoz* [Human development regions of Ukraine: Analysis and Forecast]. Kyiv: In-t demohrafi ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2007.

[Legal Act of Ukraine] (2006). <http://www.me.gov.ua>

[Legal Act of Ukraine] (2004). <http://uazakon.com/document/fpart76/idx76060.htm>

[Legal Act of Ukraine] (2007). <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=106-2007-%EF>

[Legal Act of Ukraine] (2006). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>

[Legal Act of Ukraine] (2008). <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2008-%F0>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://www.carpathia.gov.ua/ua/catalog/item/3899.htm?lightWords=%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83>

[Legal Act of Ukraine] (2010). http://rada.zp.ua/sessia_out.php?145

[Legal Act of Ukraine] (2011). http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48

[Legal Act of Ukraine] (2011). http://uspi.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&catid=90%3A7-&id=481%3A-----2011-2015-&Itemid=185&lang=ru

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://oblrada.pl.ua/ses/6/4/3.pdf>

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://oblrada.rv.ua/rubric198/199/>

[Legal Act of Ukraine] (2011). http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Rishennja/06_04/74-4.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2011). sm.gov.ua/data/docs/orders/2011/199.doc

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://www.oblrada.ks.ua/media/public/File/dod216-1.pdf>

[Legal Act of Ukraine] (2008). <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2008-%F0>

Milner, B. Z. *Organizatsiia programmno-tselevogo upravleniia* [Organization of Management by Objectives]. Moscow: Nauka, 1980.

Makhotaeva, M. "Tselevoe upravlenie sotsialno-ekonomicheskimi sistemami" [Targeted management of socio-economic systems]. *Problemy teorii i praktiki upravleniia*, no. 12 (2006): 8-18.

Makarov, I. M., Sokolov, V. B., and Abramov, A. L. *Tselevye kompleksnye programmy* [Target complex program]. Moscow: Znanie, 1980.

Novak, I. M. *Sotsialnyi rozvytok rehioniv Ukrainy: otsinka ta napriamy zmenshennia dysproporsii* [Social Development of

Regions of Ukraine: Assessment and reduction of disparities directions]. Donetsk; Kyiv, 2008.

Plypiv, V. V. *Biudzhethne finansuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy* [State funding of socio-economic development of Ukraine]. Kyiv: RVPS Ukrainy, 2007.

"Prohrama rozvytku ta reformuvannia rekreatsionoho kompleksu Avtonomnoi Respubliki Krym na 2012 - 2013 roky" [Program development and reform recreational complex ARC for 2012 - 2013 years]. <http://www.rada.crimea.ua/textdoc/ua/6/act/631pr.pdf>

"Proekt prohramy rozvytku turizmu v Cherkaskii oblasti na 2012 - 2020 roky" [Draft program of tourism development in Cherkask region 2012 - 2020 years]. oblrada.ck.ua/docs/ses/2012/13/3_2.doc

"Proekt rozvytku kompleksnoi pam'iatky pryrody zahalnoderzhavnogo znachennia «Skeli Dovbusha» ta stvorennia tsentru mizhnarodnoho turizmu «Karpatskiy sfinks» na terytorii Ivano-Frankivskii oblasti" [Project integrated natural monuments of national importance "Dovbush" and create a center of international tourism "Carpathian Sphinx" in the Ivano-Frankivsk region]. http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Rishennja/06_04/74-4.pdf

Rayzberg, B. A., and Lobko, A. G. *Programmno-tselevoe planirovanie i upravlenie* [Programme-oriented planning and management]. Moscow: INFRA-M, 2002.

Rukavishnikov, V. O. "Faktornaia model struktury obshchestvennogo mneniia i problemy ekologii v sovremennoy Rossii" [Factor model of the structure of public opinion and environmental issues in contemporary Russia]. *Sotsiologicheskie issledovaniia*, no. 12 (1992): 58-71.

Rudneva, E. V. *Tselevye kompleksnye programmy: organizatsionno-ekonomicheskii mekhanizm* [Target complex program: organizational and economic mechanism]. Moscow: Nauka, 1989.

Structure of Decision. *The Cognitive Maps of Political Elites*. Princeton: Princeton University Press, 1976.

Sistemnyy podkhod k organizatsii upravleniia [A systematic approach to management]. Moscow: Ekonomika, 1983.

Sovershenstvovanie metodologii i praktiki programmno-tselevogo planirovaniia razvitiia sotsialisticheskoy ekonomiki [Improving the methodology and practice of program-oriented planning of the socialist economy]. Moscow: MNIIPU, 1986.

Yermachenko, V. Ye., and Dekhtiar, N. A. "Stvorennia informatsionnoho turystychnoho tsentru iak element pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionu" [Creating a tourist information center as part of improving the competitiveness of the region]. In *Sotsyalno-ekonomicheskoe razvytie Ukrainy y ee rehionov: problemy nauky y praktyky*, 325-340. Kharkiv: INZhEK, 2010.

Yermachenko, V. Ye., and Dekhtiar, N. A. "Kontseptualnyi pidkhid do analizu konkurentospromozhnosti turystychnoi industrii Kharkivskoho rehionu" [A conceptual approach to the analysis of the competitiveness of the tourism industry in Kharkiv region]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»* vol. 3, no. 28 (2009): 26-35.

Zhukovskiy, A. I., Vasilev, V. S., and Shtreys, D. S. *Razrabotka, realizatsiia i otsenka regionalnykh tselevykh programm* (Na osnove Kanadskogo opyta) [Development, implementation and evaluation of regional programs (based on the Canadian experience)]. Ottawa - Moscow - Velikiy Novgorod, 2006.

Zubakov, V. D., and Gladkov, G. S. *Programmno-tselevoe planirovanie* [Programme-oriented planning]. Moscow: Sovetskoe radio, 1980.